

Igor Saksida

UDK 372.880.163.6:377.882:373.32(497.4)

Filozofska fakuleta v Ljubljani

Književni interesi otrok in didaktična gradiva pri pouku v drugem razredu osnovne šole

Analiza vprašalnikov¹

0 Projekt za prenovu slovenščine je na zaključku šolskega leta 1995/96 že organiziral prvi izobraževalni in evalvacijski seminar, namenjen učiteljem bodočega novega prvega triletja. Seminar ni bil le predstavitev obsežnega gradiva, ki je nastalo v okviru *Projekta za prenovu pouka slovenščine*, pač pa je bil odlična priložnost, da sodelavci podprojekta za pouk književnosti v osnovni šoli dobijo nekaj konkretnih podatkov o književnih interesih otrok ter o gradivih in književnodidaktičnih načelih, ki so povezana s poukom književnosti v drugem razredu sedanje osnovne šole (bodočem sklepnem razredu prve triade). Učiteljice ter učenke in učenci so se na vprašalnik dobro odzvali: sodelavci projekta so dobili **19** vprašalnikov z odgovori učiteljic in **238** vprašalnikov z odgovori učenk/učencev. Rezultati, ki jih prikazuje ta prispevek, bodo pomemben pripomoček pri oblikovanju vsebinsko-ciljnega dela predmetnega kurikula/učnika *Slovenščina*, področje *Umetnostna raba jezika*, za prvo triletnje nove osnovne šole.

Članek sledi vprašalniku po vrstnem redu vprašanj in ob njih prikazuje rezultate v razpredelnicah, ki v treh stolpcih prikazujejo naslednje podatke:

- (1.) koliko je vseh odgovorov na vprašanje,
- (2.) kolikokrat je bil obkrožen določen odgovor (alineja) ter
- (3.) izračun deleža odgovora glede na število vseh odgovorov (v %).

Pri nekaterih vprašanjih so navedeni posebej zanimivi odgovori (kjer je vprašanje dovoljevalo oz. zahtevalo dopolnitev).

V prvem delu so tako analizirani vprašalniki za ugotavljanje književnih interesov otrok, drugi del je analiza vprašalnika za učiteljico, tretji del pa tvorijo sklepi in smernice za oblikovanje učnika (kurikula).

1. del: Vprašalnik za ugotavljanje književnih interesov otrok

0 Učiteljicam je bilo poslano naslednje pojasnilo oblikovanosti vprašalnika: *Oblika vprašalnika za otroke je vodeni intervju. Pri tem učitelj/učiteljica bere vprašanja in odgovore (kjer so), učenci*

¹ Za pomoč pri sestavi vprašalnika se najlepše zahvaljujem dr. B. Krakar Vogel, dr. S. Pečjak in g. L. Ratoša.

pa odgovore le obkrožujejo (oz. nekatere zapisujejo). Otrokom je potrebno dati dovolj časa, da si izberejo odgovor(e). Delajo naj karseda samostojno.

Prosim, da otrokom, še preden začnejo reševati vprašalnik, preberete navodilo, nato pa vsa vprašanja. Na naslednje vprašanje preidite šele, ko so vsi otroci izbrali oz. zapisali odgovor(e).

Ker na to navodilo ni bilo pripomb, se da sklepati, da so ga učiteljice upoštevale.

Izpolnjeni vprašalnik je vrnilo **238** otrok, od tega **114 deklic** in **124 dečkov**. Tako ločevanje je potrebno zato, da se ugotovi morebitna različnost literarnih interesov, ki je pomembna pri vsebinski sestavi učnika; tako npr. učnik za norveščino v razdelku 'književnost' posebej o identifikaciji po spolu: »Učitelj naj bere glasno in naj pri tem izbira književnost, ki bo zanimala tako deklice kot dečke in s katero se bodo lahko oboji identificirali.« (Norwegian, 1987: 142.)

Analiza rezultatov vprašalnika upošteva razliko med **odločevalnimi** (odgovori so že dani, učenec/učenka izbira med enim odgovorom ali več odgovori) ter **dopolnjevalnimi** vprašanji (pri teh ni smiselno navesti vseh odgovorov, pač pa le najbolj povedne). Pri dopolnjevalnih vprašanjih, ki so praviloma prinesla veliko različnih odgovorov, je v analizi prikazani rezultat posledica:

- pogostnosti kakega odgovora ter
- ocene ustreznosti in zamimivosti odgovora.

1. Ali doma poslušáš pravljice?

	1			2			3		
	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
da	113	117	230	102	89	191	90 %	76 %	83 %
ne	113	117	230	11	28	39	10 %	24 %	17 %

Opazno je, da je nekoliko več dečkov (ena četrтина) odgovorilo, da doma **ne** poslušajo pravljic, medtem ko doma ne poslušá pravljíc le 10 % deklic. Končni odstotek (83 %) otrok, ki doma poslušá pravljíc, je razmeroma ugoden.

2. Kdo ti pripoveduje ali bere pravljice? (Obkrožiš lahko več odgovorov.)

	1			2			3		
	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
a) starši (oče, mama)	373	371	744	58	70	128	16 %	19 %	17 %
b) babica, dedek	373	371	744	38	37	75	10 %	10 %	10 %
č) knjižničarka pri urah pravljíc v knjižnici	373	371	744	50	49	99	13 %	13 %	13 %
d) poslušám kasete/plošče	373	371	744	71	72	143	19 %	19 %	19 %
e) gledám videokasete s pravljícami	373	371	744	58	50	108	16 %	14 %	15 %
f) drugo: berem sam(a)	373	371	744	35	31	66	9 %	9 %	9 %
g) drugo: učiteljica (v šoli)	373	371	744	43	46	89	12 %	12 %	12 %

Otroci se s pravljico največkrat srečajo preko slušnega prenosnika (poslušanje kasete — 19 %), zelo pogosto pa je branje/polušanje pravljič v družinskem krogu (starši — 17 %, stari starši — 10 %, drugi sorodniki — 5 %). Zanimivo je, da po rezultatih ankete starši več berejo dečkom kot deklicam. Vpliv na bralno kulturo imajo očitno tudi videokasete (15 %) in ure pravljič v knjižnici (12 %), majhen pa se zdi delež, ki so ga otroci pripisali samobranju (9 %) in glasnemu branju učiteljice (12 %). Tak rezultat je morebiti posledica postavitve obeh kategorij v razdelek f) drugo.

3. Ali ti kdaj preberejo tudi kako pesmico?

	1			2			3		
	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
a) velikokrat	113	125	238	9	15	24	8 %	12 %	10 %
b) včasih	113	125	238	56	69	125	50 %	55 %	53 %
c) bolj redko	113	125	238	30	28	58	26 %	23 %	24 %
č) nikoli	113	125	238	18	13	31	16 %	10 %	13 %

Najpogostejša odgovora sta včasih (več kot polovica) in bolj redko. »Pozitivni odgovori« a) in b) skupaj presegajo 60 %, kar pomeni, da je branje poezije v družinskem krogu prisotno. Po rezultatih bi lahko sklepali, da starši pesmi več berejo dečkom kot deklicam. Kljub temu povprečni rezultat 10 % za odgovor a) ni dovolj visok, kar kaže na nujnost vzpodbujanja družinskega branja poezije.

4. Ali imaš raje pravljice ali pesmice?

	1			2			3		
	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
a) pravljice	113	122	235	23	22	45	20 %	18 %	19 %
b) pesmice	113	122	235	11	15	26	10 %	12 %	11 %
c) enako imam rad oboje	113	122	235	79	85	164	70 %	70 %	70 %

To vprašanje je usmerjeno v določitev žanrskih interesov otrok. Rezultati kažejo, da ima velika večina vprašanih rada tako prozo kot poezijo (70 %), bistveno manj otrok ima raje pravljice (19 %) in še manj pesmi (11 %). Dobljeni rezultati se skladajo z rezultati starejše raziskave žanrskih interesov (prim. Rosandić, 1993: 122).

5. V berilu *Hiša, hiška, hiškica* so pravljice in pesmice in igrice. Katero besedilo ti je bilo najbolj všeč?

Odgovori na to vprašanje so pomebni za preverjanje ustreznosti **kanonskih besedil**, tj. »otroške klasike«, in sicer glede na naslovnika teh besedil. Seznam najbolj priljubljenih besedil je v neposredni zvezi z vsebinskim delom učnika (učnega načrta).

Deklice so se med **pesemskimi** besedili največkrat odločile za pesmi S. Makarovič *Čuk na palici* (7) in *Jaz sem jež* (6) ter za *Hudo mravljico* B. Rudolfa (5). Manjkrat so kot najljubše omenjale Župančičevo *Pismo* (2), Grafenauerjevo pesem *Trd oreh* (2) in Stritarjevo *Žabja svatba* (3). Seznam **proznih** besedil je bil obsežnejši, vendar je daleč največ glasov dobila pravljica F. S. Finžgarja *Slamica, bobek in kamenček* (14), sledijo pa ji odlomek *Pika Nogavička, Tomaž in Anica* (7), gorenjska narodna *Ribja kraljica* (5) in nesmiselnica T. Ogriza *Roki pripoveduje, kako je obiral sadje* (5), narodna *Kukavica* (5), Kovačičevo besedilo *Tejko zida hišo* (4), *Prekratka cesta* (4) J. Švajncerja, besedila B. Golob *Povodni mož* (4) in M. Stefanović *Miš, ki se je domislila* (4) ter S. Makarovič *Komar Zz* (4), ostala besedila pa so dobila manj glasov (*Prvi šolski dan, Gumbek, Hiša, Marsovečki hočejo na zemljo, Ko sem bil majhen, Ko sem se kisal, Miška mu ni odgriznila noska, Prvi izlet, Sonce me je poljubilo*). Med **dramskimi** besedili sta najbolj priljubljena prizorčka *Kako*

se je mucek naučil mijavkati (4) in *Očistimo potoček* (4). Ti rezultati dopuščajo sklep, da so književni interesi deklic v tem obdobju še povezani s pravljlično tematiko (*Slamica, bobek in kamenček, Ribja kraljica, Kukavica*), da pa se pojavlja tudi že interes po književnosti z vrstniško literarno osebo (*Prekratka cesta, Pika Nogavička, Tomaž in Anica* — domišljijško in vrstniško besedilo).

Dečki so se med pesmimi najpogosteje odločili za *Hudo mravljico* B. Rudolfa (11), pesmi S. Makarovič *Čuk na palici* (6) in *Jaz sem jež* (3) ter *Žabecedo* (3) M. Rainer. Med proznimi besedili je dečkom najbolj všeč Finžgarjeva pravljica *Slamica, bobek in kamenček* (9), sledijo pa ji pravljlični besedila *Kukavica* (8) in *Povodni mož* (7) B. Golob, *Prekratka cesta* (6) in *Komar Zz* (6) ter *Očistimo potoček, Tejko zida hišo* in *Veter jo je obiskal*, ki so dobili po pet glasov. Dramska besedila so dečki navajali manjkrat kot deklice — po dva glasova so dobila besedila *Kdo že spet po glavi skače, Najlepša beseda* in *Očistimo potoček*. Tudi dečki so po bralnih interesih torej še v pravljlični fazi; zanimivo je, da se niso odločali za odlomek iz *Pike Nogavičke*.

Na podlagi pogostnosti odgovorov se da sklepati, da so kanonske pesmi v tretji triadi besedila S. Makarovič, B. Rudolfa, N. Grafenauerja in O. Župančiča. Med proznimi besedili je otroška klasika Finžgarjeva pravljica, pa tudi druga besedila kažejo na to, da je pravljica v tej dobi prevladujoča vrsta proze, ob kateri pa se že pojavljajo tudi prva besedila z otrokom kot glavno literarno osebo. Zdi se, da rezultati potrjujejo bralnorazvojno teorijo, po kateri je otrok v tej starosti »že presegel preprosto klasično pravljico« (Kordigel, 1990:12).

Pravljice

Zdaj misli samo na pravljice, o pesmicah boš pisal malo pozneje.

6. Katere pravljice poznaš? (Tu lahko napišete enega ali več odgovorov.)

Deklice so najpogosteje omenjale klasične pravljice. Na vrhu lestvice priljubljenosti so štiri pravljice: *Sneguljčica* (50), *Rdeča kapica* (37), *Trnuljčica* (28) in *Pepelka* (26), sledijo *Janko in Metka* ter *Volk in sedem kozličkov* (po 16), *Ostržek* (15), moderna pravljica S. Makarovič *Pekarna Mišmaš* (13), *Muca Copatarica* (11) in *Levji kralj* (10), nad pet glasov pa so dobili še *Moj prijatelj Piki Jakob, Šivilja in škarjice, Mala pošast Mici, Peter Klepec* in *Peter Pan*. Posebej zanimivo je, da se je z razmeroma velikim številom glasov v okviru pravljic pojavila tudi zbirka *Pet prijateljev* (8 glasov) in celo Novakovi *Zvesti prijatelji*. Na očitno kvalitetno šolsko branje proznih besedil pa kaže veliko število glasov za »šolska« besedila, tj. besedila iz berila *Hiša, hiška, hiškica*; na prvem mestu je tu znova *Slamica, bobek in kamenček* (10), *Kukavica, Vesela in žalostna voda, Narobe dan* in celo igrice *Očistimo potoček*. Nekajkrat so se med odgovori pojavila tudi besedila za višjo stopnjo, npr. *Grivarjevi otroci, Gospod Hudournik* ali *Kekec*.

Tudi dečki kot najbolj znane navajajo klasične Grimmove pravljice. Prvo mesto je zasedla *Rdeča kapica* (47), sledijo ji pravljice *Sneguljčica* (32), *Pekarna Mišmaš* (17), *Peter Pan* (14), *Janko in Metka* (13), *Peter Klepec* (12), *Levji kralj* (11) ter *Muca Copatarica, Trije prašički* in *Volk in sedem kozličkov*, ki imajo deset glasov. Ostala besedila so dobila še manj glasov (*Pika Nogavička* in *Ostržek* po 9; *Pepelka* in *Trnuljčica* po 8; *Moj prijatelj Piki Jakob* in *Moj dežnik* je lahko balon ter *Maček Muri* po 7; *Šivilja in škarjice*, 6). Opazno mesto imajo tudi na tem seznamu »šolske« pravljice, ki so jih otroci srečali pri pouku književnosti: *Slamica, bobek in kamenček* (12), *Povodni mož* (11), *Kukavica* (8), *Očistimo potoček* (5), *Vesela in žalostna voda* ter *Veter jo je obiskal* po 4 glasove. Zbirko *Pet prijateljev* je na seznam pravljic uvrstilo 7 dečkov.

Vsi otroci kot znane pravljice navajajo *Rdečo kapico* in *Sneguljčico*, je pa tudi nekaj razlik: deklice se pogosteje odločajo za *Trnuljčico* in *Pepelko*, dečki za *Pekarno Mišmaš* in *Petra Pana*. Pogosto kot znane navajajo tudi druge pravljice: *Janko in Metka, Levji kralj, Ostržek* itd. Da so otroci že precej prerasli dobo klasičnih pravljic, kaže pojavitev »nepravljic« na seznamu, zlasti trivialne zbirke *Pet prijateljev*. Pomen šolskega branja dokazuje visoka frekvenca »šolskih« odlomkov med pravljicami, tj. besedil, ki so uvrščena v drugo berilo. S tem je dokazano, da z uporabo berila

dosegamo pomembna smotra pouka književnosti — razvijanje bralne kulture in pridobivanje književnega znanja.

7. Kaj ti je v pravljicah najbolj všeč? (Tudi tu lahko napišete enega ali več odgovorov.)

Deklice v pravljicah najbolj privlači napeta zgodba, zanimiva vsebina oz. dogodivščine (več kot 40 odgovorov). Po pogostnosti drugi je odgovor, da jih privlači srečen konec (28), nekako enakovredni pa so odgovori, da so v pravljicah privlačne rastline in živali; čarovnije, čudeži in domišljija; nenavadna bitja (vse troje nad 10 odgovorov). Ostali odgovori niso tako pogosti (smešni dogodki, ilustracije, dobrota zmaga, nastopajo otroci).

Dečkom je v pravljicah najbolj všeč to, da se vse dobro konča, da dobrota zmaga, da dobrota — srečen/lep konec (48), pritegne pa jih tudi zanimiva (napeta, razburljiva) vsebina, zaplet, dogodivščine (32) ter domišljajska besedilna stvarnost: čarovnije, čudeži, domišljija (16). Osnovno razpoloženje je za dečke pomembno, saj pišejo, da so jim všeč komični elementi, npr. smešni dogodki (12), posebej pa so pozorni tudi na pravljичne junake: zanimajo jih nenavadna bitja, pravljичni junaki in boj med junaki (9). To, da v pravljicah nastopajo živali, je kot kvaliteto tega žanra navedlo 7 dečkov, ilustracije pa privlačijo 9 dečkov.

Otroke privlači srečen konec, napeta zgodba pa bolj deklice kot dečke. Dečke privlačijo emotivno obeležje pravljic (humor) in pravljичni junaki. Interes za besedila o živalih je opazen tudi ob pravljicah pri obeh skupinah, prav tako pa tudi interes za vstop v domišljajski svet pravljice. Tudi ti rezultati se skladajo s teorijo bralnega razvoja, ki pravi, da imajo bralci v tej starosti »močno razvit občutek za pravičnost in 'fair play' ter tako zahtevajo od literature, da to njihovo željo izpolnjuje. Nikakor ne marajo, da slabo zmaga, da se na koncu ne bi izkazalo, kaj je prav in da krivci ne bi bili kaznovani.« (Isto.)

8. Kdo so tvoji najljubši pravljичni junaki? (Tudi tu lahko napišete enega ali več odgovorov.)

Deklicam so najljubši pravljичni junaki *Peter Pan* (26), takoj za njim *Sneguljčica* (s palčki, 24), sledijo *Rdeča kapica* (14), *Robin Hood* (14), *Pepelka* (11) in *Pika Nogavička* (10), *Trnuljčica* (8), *Peter Klepec* (8), *Ostržek* (8) ter posebej *palčki* (9). Na visoko mesto so se uvrstile kot pravljичni junaki *živali* (13), ostali pravljичni junaki so manj priljubljeni (*Levji kralj* in *Obuti maček* npr. po 5 glasov). Preseneča zlasti visoko mesto *Petra Pana*, ki je deški lik, prav tako pa tudi *Robina Hooda* in *Petra Klepca*.

Dečki so kot najljubšega junaka najpogosteje navedli *Petra Pana* (26), *Robina Hooda* (21), *Rdečo kapico* (16), *Petra Klepca* (15), *živali* (14), *Aladina* (12), *Levjega kralja* (10), *Ostržka* (10), ostali pravljичni junaki se na seznamu ne pojavijo tako pogosto (*Veveriček posebne sorte*, *Martin Krpan* in *Povodni mož* po 6, *Grdi raček*, *Obuti maček* in *Sneguljčica* po 5). Nekajkrat so kot najljubši pravljичni junaki navedene tudi trivialne osebe, npr. *superman* oz. *batman*.

Najpriljubljenejši je očitno *Peter Pan*, tako deklice kot dečki pa imajo radi še *Rdečo kapico*, *Robina Hooda* in *Petra Klepca*. Deklicam so bližje *Sneguljčica*, *Pepelka* in *Pika Nogavička*, dečkom pa *Aladin*. Vprašanje je, ali razlike v priljubljenosti pravljичnih junakov med deklicami in dečki niso povezane z razvojem literarnega okusa (8 do 10 let), ki zahteva, da se v literaturi kot glavna oseba pojavi njegov vrstnik (isto).

9. V berilu Hiša, hiška, hiškica so tudi druge zgodbe. Katere so ti bile najbolj všeč?

- a) zgodbe o naravi: o rožah, drevesih, pomladi (take zgodbe so npr.: I. Rob: *Sonce me je poljubilo*, C. Zagorski: *Vesela in žalostna voda*);
- b) zgodbe o živalih (take zgodbe so npr.: S. Makarovič: *Komar Zz*, E. Peroci: *Ribica*, D. Lokar: *Srnjaček*);
- c) zgodbe o otrocih, ki so podobni tebi (take zgodbe so npr.: F. Bevk: *Ko sem se kisal*, B. Jurca: *Trije važiči*, L. Kovačič: *Tejko zida hišo*);

č) zgodbe o nenavadnih dogodkih (*take zgodbe so npr.: B. Golob: Povodni mož, F. Frančič: Narobe dan, Veter jo je obiskal*);

d) drugo: (*napiši še ti kak primer, če želiš*).

	1			2			3		
	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj	deklice	dečki	skupaj
a) zgodbe o naravi	162	176	338	36	32	68	22 %	18 %	20 %
b) zgodbe o živalih	162	176	338	68	69	137	42 %	39 %	41 %
c) zgodbe o otrocih	162	176	338	7	13	20	4 %	8 %	6 %
č) zgodbe o nenavadnih dogodkih	162	176	338	37	48	85	23 %	27 %	25 %
d) drugo: pustolovske, razburljive, grozljive	162	176	338	9	5	14	6 %	3 %	4 %
e) drugo: vse	162		338	5		5	3 %		1 %
f) drugo: o vesolju, marsovcih		176	338		9	9		5 %	3 %

Otroke najbolj zanimajo zgodbe o živalih (41 %), o nenavadnih dogodkih ter o naravi (20 %). Vrstniška literatura očitno še ni v središču njihovih tematskih interesov.

Pesmice

Zdaj pa misli na pesmice. Veliko jih je tudi v tvojem berilu Hiša, hiška, hiškica.

10. Kdo vse nastopa v pesmicah?

Vprašani 10 in 11 sta dali najbolj pregledne in nedvoumne rezultate, saj je bila skupina odgovorov razmeroma majhna.

Deklice kot junake pesmi najpogosteje opredeljujejo *živali* (učenke tudi naštevajo živali, npr. žabe, jež, čuk, čmrlj, rak, miške, mravlje, ptice, skupaj 93 odgovorov), sledijo jim *otroci* in *rastline* (tudi narava, pogosto drevesa) (oboje po 47 glasov), *ljudje* (37), (čudežni) *predmeti* (15) in razni *junaki* (*nenavadna bitja*, 13). Nekaj oseb je izrazilo vezanih na kako pesem v berilu, npr. *luna*, *zvonovi*, *krofi*, *zvonček*, *huda mravljica*, *Pedenjped*. Precej deklic je kot osebe pesmic označevalo tudi '*vreme*' (*oblaki*, *sonce*, *veter*, *luna*, *mavrica*, *dež* — skupaj 14 glasov) — te 'osebe' so seveda pesemske slike v pretežno lirskih otroških pesmih, veliko število odgovorov pa kaže na to, da že v tej starosti obstaja pri otrocih interes za mladinsko liriko.

Tudi **dečki** so kot osebe pesmi najpogosteje navajali *živali* (111), ki so jih praviloma naštevati (žabe, jež, čuk, čmrlj, rak, miške, mravlje, ptice).

Otroške osebe so dobile več kot pol manj glasov (49), približno toliko tudi *rastline*, *narava* (41), sledijo *ljudje* (30), '*vreme*': *oblaki*, *sonce*, *veter*, *luna*, *mavrica*, *dež* (17), *razni junaki* oz. *nenavadna bitja* (10) ter osebe iz prepoznavnih pesmi (npr. *burja* (10)). *Pedenjped* je poimensko omenjen osemkrat, sedemkrat pa *čudežni predmeti*.

Tako deklice kot dečki imajo kot junake pesmic najraje živali, sledijo pa jim otroške osebe in narava. Rezultati so skoraj identični s starejšo raziskavo, katere ugotovitve so se strnile v naslednji povzetek: »Prvo mesto (...) zavzemajo pesmi z motivi iz živalskega sveta. (...) Drugo mesto pripada pesmim z motivi iz otroškega sveta.« (Rosandić, 1992:126.) Književnodidaktično vprašanje je seveda, kako predstaviti živalski svet kot motivik otroške poezije in kako se ob šolskem branju izogniti trivializaciji poezije, tj. opisovanju besedilne stvarnosti kot zunajliterarne stvarnosti.

11. Kateri so tvoji najljubši junaki iz pesmic?

Najljubše pesemske osebe **dekllice** so *živali* (49), *Ciciban* in *Pedenjped* (oba po 29 glasov), *huda mravljica* (18) in *maček Muri* (15), manj glasov pa so dobili *kralj Matjaž*, *rastline* in *ladja*.

Dečkom so najljubše pesemske osebe *živali* (67), ki jih bodisi navajajo bodisi lastnoimensko določijo, npr. *maček Muri*. Posebej so izpostavljeni *Pedenjped* (27), *Ciciban* (24) in *huda mravljica* (14).

12. Katere pesmice so ti najbolj všeč?

a) pesmice o naravi: o rožah, drevesih, pomladi (*take pesmice so npr.*: S. Kosovel: *Kje*, D. Maksimovič: *Travniški zvonček*, D. Gorinšek: *Maj*);

b) pesmice o živalih (*take pesmice so npr.*: I. Gruden: *Pesmica o čričku*, V. T. Arhar: *Čmrlj*, S. Makarovič: *Čuk na palici*);

c) pesmice o otrocih, ki so podobni tebi (*take pesmice so npr.*: D. Radović: *Malim so všeč*, N. Grafenauer: *Sladkosned*, T. Pavček: *Požrešni volk*);

č) pesmice o prijateljstvu in družini (*take pesmice so npr.*: O. Župančič: *Pismo*, O. Župančič: *Zvonovi*, Boris A. Novak: *Ljubezenska za dečke*);

d) šaljive pesmice (*take pesmice so npr.*: *Stara pesem*, N. Grafenauer: *Trd oreh*, T. Pavček: *Krofī*);

e) drugo _____ (*napiši še ti kak primer, če želiš*).

	1			2			3		
	dekllice	dečki	skupaj	dekllice	dečki	skupaj	dekllice	dečki	skupaj
a) pesmice o naravi	192	199	391	35	23	58	18,5 %	11,5 %	15 %
b) pesmice o živalih	192	199	391	54	61	115	28 %	31 %	29 %
c) pesmice o otrocih	192	199	391	13	18	31	7 %	9 %	8 %
č) pesmice o prijateljstvu in družini	192	199	391	31	24	55	16 %	12 %	14 %
d) šaljive pesmice, nekajkrat tudi 'vesele')	192	199	391	54	70	124	28 %	35 %	32 %
e) drugo: ljudske	192		391	1		1	0,5 %		0,25 %
f) drugo: poučne	192		391	1		1	0,5 %		0,25 %
g) drugo: grozne, čudežne	192	199	391	1	2	3	0,5 %	1 %	0,75 %
h) drugo: vse	192	199	391	2	1	3	1 %	0,5 %	0,75 %

Dvanajsto vprašanje je zorni kot opazovanja mladinske poezije glede na bralne interese razširilo od tematike (odgovori a), b), c) in č)) na emotivnost oz. perspektivo besedila (d)). Humor v poeziji je na tej stopnji še pomemben (32 %), privlači pa bolj dečke kot dekllice. Tematski interesi se skladajo z rezultati ob desetem vprašanju, s tem da imajo dekllice raje pesmi o naravi (otročka lirika), dečki pa pesmi o živalih. Tudi pesmi o otroštvu, prijateljstvu in družini so na tej stopnji na ravni tematskih interesov zelo pomembne.

13. Katero lutkovno igro poznaš?

Otroci navajajo tako lutkovne igrice kot priredbe proznih besedil.

Dekllice: Najbolj znana lutkovna igrica je Malikova *Žogica Marogical/Nogica* (24), sledita igrici S. Makarovič *Saprarniška* (15), *Medena pravljica* (14), nato pa *Vrtnica na gredi* (10), *Dežna kapljica* (8), *Mojca Pokrajculja* (8), *Pika Nogavička* (7) in *Od kdaj kače nosijo očala* (6) ter *Zlati zajček*,

Čarovnica Zelena, Jajce in Zvezdica zaspanka (vse po 5 glasov). Očitno je, da ima tudi pri priljubljenosti lutkovnih iger pomembno mesto šolska književna vzgoja, saj so med naslovi, ki jih deklice navajajo, tudi besedila iz berila: *Kako se je mucek naučil mijavkati* (11), *Medvedek Pu* (11), *Kdo že spet po glavi skače* (9), *Očistimo potoček* (9), *Mala in velika Luna* (7), *Tobija* (5), *Najlepša beseda* (4).

Med besedili, ki jih v berilu ni, so se dečki najpogosteje odločali za *Žogico Marogico/Nogico* (37), *Sapramiško* (23), *Medeno pravljico* (13), igrico *Od kdaj kače nosijo očala* (11) ter *Mojco Pokrajculjo* (10) in *Piko Nogavičko* (10). *Dežna kapljica* in *Jajce* sta dobila po 6 glasov. Tudi med dečki so poznane igrice iz berila, najbolj *Medvedek Pu* (13), ki mu sledijo komični prizorček *Kdo že spet po glavi skače* (7), *Kako se je mucek naučil mijavkati* (6) ter *Mala in velika Luna* (4).

Prvo mesto med mladinskimi igrami je pripadlo *Žogici Marogici/Nogici*, sledijo ji *Sapramiška*, *Medena pravljica* in *Od kdaj kače nosijo očala*. To pomeni, da v tej starosti otrok »lutkovno igro« doživlja predvsem kot gledališki dogodek (prim. isto: 122), čeprav visoko število glasov za »šolske« prizore dopušča sklep, da pouk književnosti vpliva tudi na priljubljenost dramskih vrst.

14. Napiši nekaj naslovov knjig, ki so ti všeč.

Deklice pri sestavljanju seznama knjig, ki so jim všeč, napogosteje navajajo *Pet prijateljev* (17), *Piko Nogavičko* (17), *Mavrično ribico* (15), *Levjega kralja* (12), *Sneguljčico* (11), *Rdečo kapico* (11), *Grdega račka* (7), *Kekca* (6), knjigo *Moj prijatelj Piki Jakob* (6), *Pekarno Mišmaš* (6), *Pocachontas* (6), *Trnuljčico* (6), *Pepelko* (5) in celo (redko) zbirko *Zvesti prijatelji*. Zanimiva je zlasti visoka uvrstitev trivialne zbirke E. Blyton, poudariti pa velja, da se na seznamu knjig, ki ni nastal kot odgovor na 14. vprašanje, pojavlja več kot 80 različnih naslovov literarnih in nelerarnih del.

Na seznamu knjig, ki so najbolj všeč dečkom, je na prvem mestu *Mavrična ribica* 17, nato pa se zvrstijo *Levji kralj* (14), *Peter Pan* (13), zbirka *Pet prijateljev* (13), *poučne knjige* (11), npr. enciklopedije, leksikoni (*Živali vsega sveta*, *Atlas živali*), *Peter Klepec* (9), *Rdeča kapica* (7), *Maček Muri* in *Pika Nogavička* (po 6) ter *Miškolin*, *Moj prijatelj Piki Jakob* in *Robin Hood* po 5 glasov.

Da je faza klasične pravljice že v zatonu, kaže visoka stopnja priljubljenosti zbirke *Pet prijateljev*. Kljub temu se na seznamu še pojavljajo pravljice, dečki pa pogosto kot priljubljene navajajo poučne knjige. Na tej stopnji se torej že pojavlja pragmatično branje, rezultati pa potrjujejo domnevo, da velja verjetno »še največ zanimanja naravoslovnim znanostim, živalskim in rastlinskim enciklopedijam in bogato ilustriranim enciklopedijam za odrasle« (Kordigel, 1990:12).

15. Katera je tvoja najljubša knjiga?

Seznam najljubših knjig je nekoliko krajši, a še vedno razmeroma obsežen, saj ga tvori več kot petdeset naslovov. Deklice se tudi ob tem vprašanju najpogosteje odločajo za *Pet prijateljev* (9), sledi *Levji kralj* (7), *Pika Nogavička* (6) ter *Sneguljčica*, *Trnuljčica*, *Rdeča kapica* in *Mavrična ribica*. Poleg trivialne književnosti v tem sklopu torej povsem prevladujejo pravljlična besedila.

Najljubše knjige dečkov so *Mavrična ribica* (9), *poučne knjige* (9), *Levji kralj* (8), *Peter Pan* (6) in trivialna zbirka *Pet prijateljev* (5). Zanimiva je visoka uvrstitev poučne literature ter ne najvišja priljubljenost zbirke *Pet prijateljev*.

16. Zakaj?

Deklice na zadnje vprašanje najpogosteje odgovorjajo, da jim je knjiga najljubša zato, ker se srečno konča oz. ker je vesela (19 glasov). Mlade bralke hvalijo tudi napetost v zgodbi, dogodivščine in pustolovščine (16, zlasti ob zbirki *Pet prijateljev*) ter zanimivo vsebino (15). Literarno osebo, in sicer *živali*, kot najpomembnejšo lastnost dobre knjige izpostavlja manj bralk (11), še manj pa le zunanji vidik ('ker je dolga', 5). Veliko vprašanih ostaja pri utemeljevanju kvalitete besedila zgolj pri povzemanju vsebine dela.

Dečkom so izbrane knjige všeč zato, ker imajo dobro/zanimivo/napeto vsebino (15), ker jim je zanimiv/smešen junak (8), ker se veliko naučijo in ker je v knjigi dosti podatkov (8) ali ker je v knjigi precej pustolovščin/dogodivščin (7). Velika večina dečkov zanimivost knjige utemeljuje kar z opisom vsebine, npr. *'ker je Peter Pan najmočnejši'* (26). Utemeljitev so v neposredni zvezi z izborom najljubših del, kar je očitno zlasti v večjem interesu po poučni literaturi v skupini dečkov.

Tudi ti rezultati se dajo razložiti z bralnorazvojnimi spoznanji: srečen konec — občutek za pravičnost, naraščanje interesa za t. i. »pustolovske pravljice« (isto) oz. s pojavitvijo pragmatičnega branja.

2. del: Vprašalnik za učitelja/učiteljico

Izpolnjen vprašalnik je vrnilo 19 učiteljic. Že na prvi pogled je bilo mogoče ugotoviti, da so vprašalnik izpolnile natančno in da so odgovore praviloma utemeljevale iz lastnih izkušenj.

Sestava zbirke besedil za branje v razredu (Obkrožite ustrezeni odgovor ali dopišite svojega.)

1. Katero berilo uporabljate pri delu v razredu?

	1	2	3
Hiša, hiška, hiškica	19	14	74 %
staro berilo	19	1	5 %
VI - JA (Tako lahko)	19	4	21 %

Velika večina (tri četrtine) učiteljic torej uporablja potrjeni (veljavni) učbenik za drugi razred osnovne šole (v: *Katalog učbenikov, delovnih zvezkov, dodatnih didaktičnih gradiv, priročnikov in drugih učnih gradiv za šolsko leto 1995/96*, ZRSŠŠ, 1995). Uporaba starega berila je zanemarljiva (5 %), majhna je tudi uporaba gradiva za učitelje za integrirani pouk VI — JA (V. Jalovec) in *Tako lahko* (A. Knez, K. Kuščer s sodelavci) — tovrstna gradiva kot temeljni učbenik uporablja le petina učiteljic.

Ali uporabljate tudi drugo gradivo? Katero?

	1	2	3
Ciciban	30	9	30 %
sestavke iz prejšnjih beril	30	4	13 %
otroško in mladinsko literaturo		9	30 %
Vija (Tako lahko)	30	6	20 %
Hiša, hiška, hiškica	30	2	7 %

Med publikacijami, ki jih učiteljice uporabljajo ob potrjenem berilu za drugi razred OŠ, sta po uporabnosti na prvem mestu očitno revija *Ciciban* in sestavki iz otroške in mladinske književnosti (skupaj 60 %). Petino dodatnega gradiva tudi v sklopu dodatnih učnih sredstev zavzemajo gradiva za integrirani pouk, berilo *Hiša, hiška, hiškica* pa se v tem sklopu kot dodatno gradivo praviloma pojavlja v primerih, ko učiteljice kot glavno učno sredstvo uporabljajo gradiva za integrirani pouk.

Berilo je/ni nepogrešljiv del književne vzgoje.

	1	2	3
je	16	14	87,5 %
ni	16	2	12,5 %

Prosim, da odgovor utemeljite.

Velika večina vprašanih meni, da je berilo nepogrešljivi del književne vzgoje učencev. Svoje stališče najpogosteje utemeljujejo s tem, da berilo opredeljujejo kot uporabno zbirko besedil (*dobro je, ker so besedila zbrana; učitelju prihrani čas, saj mu ni treba iskati in razmnoževati besedil*), vrednotijo njegovo zvrstno razčlenjenost (*berilo je ustrezna zbirka pesništva, proze in dramatike ter primerna za to starost učencev*) in hvalijo njegovo bralnorazvojno primernost (pogosti odgovor npr.: *Vsebina berila je primerno izbrana in sestavki ustrezajo razvojni stopnji učenca.*). Posamezni odgovori se navezujejo tudi na obče književnodidaktične utemeljitve uporabnosti berila (*berilo vzgaja književni okus in nudi tudi druge estetske užitke, otrok dobi vpogled v različne književne zvrsti in jih zna prepoznati tudi v knjigah; berilo je »najbližja knjiga«*), posebej pa izpostavljajo še njegov vpliv na razvijanje tehnike branja in drugih jezikovno-bralnih sposobnosti (*Berilo je osnova branja, saj je tekoče, gladko in izrazno branje proces, ki se nadgrajuje tudi v 2. razredu. Učenci morajo izpopolnjevati lastno tehniko, bogatiti besedni zaklad, miselno in čustveno dojeti posamezne vsebine, izluščiti iz njih sporočila ... Dobro berilo vsebuje pestro zbirko besedil, učitelj jih ima pri roki, po lastni presoji v dani situaciji izbere ustrezno besedilo.*). Odgovori učiteljic torej kažejo na to, da ima pouk književnosti v drugem razredu posebne cilje, ki jih je mogoče dosegati predvsem z uporabo berila.

Dve utemeljitvi stališča, da berilo ni nepogrešljiv del književne vzgoje, sta izhajali iz ocene, da so tudi v drugih gradivih zbrana ustrezna besedila.

2. Berilo/zbirka besedil naj upošteva predvsem (obkrožite lahko več odgovorov):

	1	2	3
a) književne interese učencev	77	18	23 %
b) zvrstno delitev književnosti (pesmi, proza, igre)	77	16	21 %
c) teme mladinske književnosti (otročstvo, besedila o naravi in živalih ipd.)	77	14	18 %
č) korelacijo s SND	77	15	20 %
d) vzgojne poante	77	13	17 %
e) drugo: več stripov	77	1	1 %

To vprašanje je bilo namenjeno predvsem določitvi pričakovanj, povezanih s **tematsko, zvrstno in funkcijsko** podobo berila. Na tematsko sestavo se navezujejo odgovori a), b) in deloma č), na zvrstno predvsem b) in č) (literarna, polliterana, neliterarna besedila), na funkcijo pa č) in predvsem d) (informativnost beril, vzgojnost sestavkov). Učiteljice so praviloma obkrožale več odgovorov, pogosto tri ali štiri, včasih tudi vse odgovore od a) do d). To je bržkone tudi glavni vzrok, da so deleži odgovorov a) do d) približno enaki, tj. okrog 20 %, s tem da navzgor odstopa predvsem odgovor a). Učiteljice torej pričakujejo, da bo berilo upoštevalo predvsem književne interese otrok. Presenetljiv je razmeroma visok odstotek odgovorov pod točkama č) in d): očitno je, da učiteljice še vedno pozitivno vrednotijo informativno funkcijo mladinske književnosti (tj. povezanost s SND) ter njeno vzgojnost (moralizem v mladinski književnosti). Obe izhodišči je nova slovenska književna didaktika že kritizirala in tako v zasnovah pouka mladinske književnosti kot v konceptih beril tudi zavnila. Visok odstotek odgovorov č) in d) opozarja književne didaktike predvsem na to, da bodo ob berilih nujni izobraževalni oz. uvajalni seminarji, kjer bo pojasnjeno, zakaj izbiranje besedil na podlagi vsebin iz SND ni ustrezno in kako je mogoče kontrastirati umetnostna in neumetnostna besedila ter kaj je kvalitetna mladinska književnost brez primesi moralizma.

3. Katera besedila so po Vašem mnenju (upoštevajte tudi odziv otrok) najprimernejša in bi morala biti vključena tudi v novo berilo?

<i>Pesništvo</i>	<i>Proza</i>	<i>Dramatika</i>
N. Grafenauer: Sladkosned (1), Dvojčka (2), Trd oreh (4), pesmi N. Grafenauerja (3)	Kmet in povodni mož (1), slovenska ljudska	M. Batič: Očistimo potoček (6)
S. Makarovič: Čuk sedi na palici (2), Jaz sem jež (4), pesmi S. Makarovič (2)	J. Ribičič: Prvi izlet (2)	N. Gemetova: Kako se je mucek naučil mijavkati (4)
pesmi N. Maurer (2), T. Pavčka (1), J. Snoja (1), D. Zajca (1), S. Vegri (1), K. Koviča (1) in O. Župančiča (1)	Ribja kraljica, gorenjska ljudska (3)	Z. Florian: Kako je hotel medvedek od blizu zvezde videti (1)
B. Rudolf: Huda mravljica (3)		D. Poniž: Najlepša beseda (6)
S. Kosovel: Burja (2), Kje (1)	Veter jo je obiskal, savinjska ljudska (3)	
J. Stritar: Žabja svatba (1)	S. Makarovič: Komar Zz (2), proza S. Makarovič (1)	Z. Florian: Tobija (2)
O. Župančič: Kadar se Ciciban joče (1)	F. S. Finžgar: Slamica, bobek in kamenček (1)	A. A. Milne: Medvedek Pu (2)
K. Kovič: Zlata ladja (1)	M. Kmet: Mejček (1)	
Boris A. Novak: Ljubezenska za dečke (1)	T. Ogris: Roki pripoveduje, kako je pobiral sadje (1)	
več pesmic o prijateljstvu in družini (1)	I. Rob: Sonce me je poljubilo (1)	
I. Gruden: Pesmica o čričku (2)	F. Frančič: Narobe dan (1)	
M. Rainer: Žabeceda (4)	B. Jurca: Trije važiči (1)	
A. Černejeva: Jutro (1)	pravljice (1)	
F. Lainšček: Mavrica (1)	Kukavica, estonska ljudska (3)	
uganke (1)	S. Pregl: Točne in netočne besede (1)	
	L. Kovačič: Tejko zida hišo (1)	
	S. Sitar: Človečki iz računalnika (1)	
	I. Kalaš: Čigav je hrast (1)	
	J. Švajncer: Prekratka cesta (1)	
	F. Godina: Miška mu ni odgriznila noska (1)	
	A. Lindgren: Pika Nogavička, Tomaž in Anica (1)	
	K. Šoster: Vasja P (1)	
	D. Lokar: Smjaček (1)	
	L. Suhodolčan: Ko sem bil majhen ... (1)	
	J. Šmit: Prve hlače (1)	
	C. Zagorski: Vesela in žalostna voda (1)	

Po priljubljenosti med pesniki izrazito odstopa osrednji avtor drugega berila N. Grafenauer, sledi mu S. Makarovič, njej pa približno enakovredno B. Rudolf (Huda mravljica), M. Rainer (Žabeceda) in S. Kosovel; te ocene so skoraj skladne z raziskavo priljubljenosti besedil pri otrocih. Zanimivo je, da so učiteljice kot primerna besedila označevale le pesmi slovenskih avtorjev, ne pa tudi tujih klasikov otroške poezije (npr. D. Radovič). Rezultati v zvrsti mladinske proze so prav tako zanimivi: na prvo mesto so po primernosti postavljene ljudske pripovedi ter proza S. Makarovič. Med dramskimi besedili sta prepričljivo prvi *Najlepša beseda* D. Poniža in *Očistimo potoček* M. Batič. Priljubljenost obeh besedil je najbrž povezana z njuno razmeroma preprosto vsebino (kakšne so besede, iskanje najlepše besede; skrb za čisto okolje). Nekaj odgovorov je bilo ovrednotilo v celoti (*Tedensko obravnavamo iz berila vsaj eno pesem ali prozno besedilo ali igro. Le redkih besedil nismo obravnavali. Z berilom smo zadovoljni vsi (učenci in jaz). Teško se odločim, kaj bi moralo biti vključeno v novo berilo, kajti vse ustreza. Pesništvo, proza in dramatika je dobro izbrana.*)

4. Katera besedila so po Vašem mnenju neustrezna in zakaj?

Pesništvo		Proza		Dramatika	
S. Kosovel: Kje? (1)	primerno za 1. r.	Kralj Matjaž, slovenska ljudska (1)	preveč oddaljeno	F. Rudolf: Marsovski hočejo na zemljo (2)	sodi v 3. razred
D. Gorinšek: Maj (1)	primerno za 1. r.	S. Fras: Tovariš, kaj je to jablana? (1)		V. Möderndorfer: O tem, kako je smetnjak postal oblak (2)	
S. Kosovel: Sonček boža tačice (1)	primerno za 1. r.	E. Peroci: Jurijeva skrivnost (1)		J. Čunčič: Uspavanka za zmaja Daradaja (2)	
O. Župančič: Turek (4)	pretežko, zgodovinska oddaljenost	D. Zajc: Hiša (3)	predolgo in pretežko besedilo	M. Slana Miros: Kdo že spet po glavi skače? (1)	
T. Pavček: Pretepač (1)		S. Pregl: Točne in netočne besede (1)		Boris A. Novak: Mala in velika Luna (1)	
T. Pavček: Krofi (1)		F. Frančič: Telegram (2)	učence bega	Z. Florian: Kako je hotel medvedek od blizu zvezde videti (1)	
Boris A. Novak: Ljubezenska za dečke (1)		L. Kovačič Tejko zida hišo (1)		Z. Florian: Tobija (1)	
V. Taufer: Morje (1)		C. Collodi: Pepe izrezlja Ostržka (1)			
		odlomki obsežnejših tekstov	otroci radi preberejo celotno besedilo		

Nekatera besedila (npr. igre Z. Florian, pesem *Ljubezenska za dečke* B. A. Novaka, Kosovelova pesem *Kje*) je najti tako na seznamu primernih kot neprimernih besedil; to je očitno v zvezi z subjektivno oceno bralnih sposobnosti učencev ter učiteljskim literarnim okusom. Pomemben podatek pa je, da sta razmeroma visoko oceno neprimernosti dobila Župančičeva pesem *Turek* ter Zajčev prozni sestavek *Hiša*, kar pomeni, da ju bo treba pri sestavi vsebinskega dela učnika očitno izločiti iz seznama besedil za drugi razred. Ti besedili se tudi ne pojavljata na seznamu najbolj

priljubljenih besedil, ki je nastal z analizo odgovorov otrok. Poleg ocene neprimernosti sta se ob tem vprašanju pojavila še vrednotenjska odgovora (*vsa besedila se mi zdijo primerna, vseč mi je celo berilo*).

5. Kateri so najpomembnejši členi razlage ob besedilu? Obkrožite lahko tudi več odgovorov.

- a) razlaga pojmov iz literarne teorije (pesem, igra, pravljica);
- b) oznake pesnikov in pisateljev (življenje in delo);
- c) vprašanja za razumevanje besedila (obnova vsebine, oznake oseb);
- č) naloge za ustvarjalno preoblikovanje besedila;
- d) kompleksnejša vprašanja (primerjave del, problemska vprašanja, raziskovalna vprašanja).

	1	2	3
a) razlaga pojmov	47	7	15 %
b) oznake pesnikov in pisateljev	47	2	4 %
c) vprašanja za razumevanje besedila	47	17	36 %
č) naloge za ustvarjalno preoblikovanje besedila	47	15	32 %
d) kompleksnejša vprašanja	47	6	13 %

Vprašanje se dotika oblikovanosti didaktičnega instrumentarija, ki ga v sedanjem drugem berilu sicer ni, ga bo pa očitno treba pripraviti (po vzoru npr. veljavnega četrtega berila). Učiteljice si najbolj želijo vprašanj za razumevanje besedila (obnova vsebine, oznake oseb) ter nalog za ustvarjalno preoblikovanje besedila (nadaljevanje zgodbe ipd.), ocenjujejo pa, da je na tej stopnji pojasnjevanje literarnoteoretičnih pojmov manj primerno, prezahtevna so tudi kompleksna vprašanja, ne želijo pa si oznak življenja in dela pesnikov in pisateljev. Ta razmerja upravičujejo sklep, da učiteljice mladinsko književnost poučujejo komunikacijsko (razumevanje in odziv na besedilo), ne zdijo pa se jim primerni pretežno podatkovni pristopi k besedilu (pojmi in oznake). To je tudi pristop, ki ga zagovarja nova slovenska književna didaktika.

6. Ali menite, da je ob berilu potrebno napisati navodila za obravnavo besedil iz berila v razredu? Prosim, če obkrožite le en odgovor.

Navodila:

	1	2	3
a) so nujna	18	1	6 %
b) so dobrodošla	18	11	61 %
c) jih ne potrebujem	18	6	33 %

Vprašanje se navezuje na metodični pristop k umetnostnemu besedilu, tj. sprašuje učiteljice po tem, ali ob berilu pogrešajo očitno obravnave umetnostnega besedila v šoli. Namenoma je v vprašanju uporabljena beseda »navodila«, ker jo je mogoče raumeti kot »predpisani postopek obravnave«. Hkrati bodo odgovori potrebna informacija za vse, ki bodo pripravljali strukturo predmetnega učnika — že sedaj se namreč v razpravah o tej temi pojavljata dva različna pogleda na vključenost metodičnega pristopa k vsebinam — in učnega načrta. Nekateri nasprotujejo vključevanju metodičnega pristopa v učnik, drugi trdijo, da bi moral učnik poleg vprašanj čemu in kaj odgovoriti tudi na vprašanje kako. Iz odgovorov je razvidno, da kar dve tretjini vprašanih pričakuje prikaz pristopa k umetnostnemu besedilu, le da naj to ne bi bilo obvezno, pač pa zgolj ena od možnosti. Še posebej to stališče odražata dva odgovora (*Zato bi bilo nujno, da bi bila napisana navodila za obravnavo besedil v razredu. To bi bila dobra pomoč pri delu — ne bi smelo biti obvezno.*)

7. Ali menite, da je v okviru učnega načrta potrebno izdelati seznam del, ki jih je potrebno obravnavati v šoli, in ob njih zapisati glavne cilje? Prosim, če obkrožite le en odgovor.

Seznam del:

	1	2	3
a) je nujen	18	4	22 %
b) je dobrodošel	18	14	78 %
c) ga ne potrebujem	18	0	0 %

Tudi to vprašanje je v zvezi s sestavo učnika — sprašuje po potrebnosti opredelitve osrednjih avtorjev (literarni kanon). Niti ena vprašana učiteljica ni odgovorila, da takega seznama ne potrebuje, dobra petina meni, da je seznam nujen, velika večina pa, da je dobrodošel. Vprašanje za sestavljalce učnika bo, ali v seznam vključiti le osrednje (kanonske) avtorje ali kar vse tiste avtorje in dela, ki imajo oznako »priporočljivo«.

8. Ali se vam zdi sodelovanje s starši pri razvijanju bralne kulture otrok potrebno? Prosim, če obkrožite le en odgovor.

Sodelovanje:

	1	2	3
a) je nujno	18	17	95 %
b) je priporočljivo	18	1	5 %
c) ni potrebno	18	0	0 %

Prosim, če svoj odgovor na kratko utemeljite.

Vprašanje preverja, v kolikšni meri se učiteljice zavedajo pomena izvenšolskega branja književnosti (domačega branja, družinskega branja ipd.). Zanimivo je, da je kar 95 % vprašanih odgovorilo, da je sodelovanje nujno, nihče pa, da je nepotrebno. Največkrat so učiteljice svoj odgovor utemeljile s tem, da starši otroke motivirajo s svojim zgledom (6-krat), priporočale tako povezovanje *pri tistih učencih, kjer se pokažejo težave oz. odpor do branja*, razlagale vpliv na razvijanje bralne kulture (*Da starši s pomočjo navodil in nasvetov učitelja znajo in morajo motivirati učenca za branje tudi doma, da se z njim pogovarjajo o vsebini, da mu veliko berejo tudi sami doma in mu tako privzgodijo ljubezen do knjige. Tudi doma je nujno potrebno razvijati odnos do knjige in bralne kulture, samo v šoli ni dovolj. S pomočjo staršev bomo razvili boljšo bralno kulturo otrok.*) in tehnike branja (*Dokler se otrok muči s samo tehniko branja, vsebine še ne doživlja in ne uživa. Takrat potrebuje mnogo dobre volje, pohval in vzpodbud, da bo osvojil tekoče branje in da bo hkrati vzljubil branje tudi ob prostem času.*) ter opozarjale na nujnost osveščanja staršev (*Starši so tudi pri razvoju bralne kulture pomemben dejavnik, zato je nujno osveščanje staršev glede pomena branja in izbire ustrezne literature. Če imajo starši pravilen odnos do knjige, lahko veliko pomagajo pri branju. Starši morajo biti seznanjeni, kako otrokom približati knjige. Starši navajajo otroke na vsakodnevno branje in obiskovanje knjižnice.*)

9. Ali v okviru pouka književnosti sodelujete s knjižničarjem? Prosim, če obkrožite le en odgovor.

Sodelujem:

	1	2	3
a) vedno	18	10	56 %
b) redko	18	8	44 %
c) nikoli	18	0	0 %

Rezultati kažejo na to, da je sodelovanje sicer uveljavljeno, a še ne v zadostni meri. Redko s šolsko knjižnico sodeluje skoraj polovica vprašanih.

10. Kakšna bi bila po vašem mnenju »idealna« vloga šolske knjižnice v razvijanju bralne kulture otrok?

Učiteljice so navedle svoje poglede na vlogo in organiziranost šolske knjižnice:

- knjižnica naj bi bila odprta ves čas, ko je otrok v šoli,
- morala bi biti na razpolago vsak šolski dan,
- otroka naj bi pritegnila, da bo rad zahajal vanjo, v njem naj bi vzbudila željo po seganju po literaturi, ga seznanjala z novostmi,
- knjižnica naj bi bila tudi v razredu,
- več pedagoških ur v knjižnici, razgovorov z učenci o prebranih knjigah in svetovanje, dovolj velika in pestra izbira knjig, ustrezen prostor in oprema, knjižnica naj bo dostopna tudi med poukom; večkratni obisk pri knjižničarju, predstavitve novih knjig, sodelovanje z oddelkom,
- knjižničarji naj imajo ustrezno izobrazbo, da bodo privabljali otroke k različnim uricam,
- knjižnica naj bi bila prijeten prostor z urejeno čitalnico, kamor bi lahko otroci šli, kadar koli bi želeli, tudi v času pouka,
- predavanja za starše, učne ure v knjižnici, razna tekmovanja in kvizi (več predlogov).

11. Kaj bi zaželeli sodelavcem projekta prenove pouka slovenščine?

Za zaključek članka še nekaj najbolj zanimivih priporočil, ki so jih na sodelavce *Projekta* naslovile učiteljice drugega razreda:

- Naj delajo s srcem za otroka.
- Da bi postala slovenščina eden izmed bolj zanimivih predmetov.
- Naj bo pouk slovenskega jezika tak, da bodo otroci ljubili svoj jezik, upoštevali drugega in z veseljem segali po knjigah, ne pa čutili odpor in strah pred knjigo in slovnico.
- Da kritično preberete vprašalnike, upoštevate interese otrok, projekt uspešno zaključite. Da bi pozitivne spremembe kmalu zaznali v praksi.
- Želim, da bi učni načrt, učbeniki in priročniki vsebovali le tisto, kar bo otrok potreboval v življenju, da bo učitelj imel možnost te vsebine utrditi.
- Naj izdelajo učbenik, pisan na dušo učenca (zanimiv vsebinsko in vizualno, da vzpodbuja otroka k razmišljanju, k ustvarjalnosti, da mu razvija domišljijo).
- Želim, da pripravite tak učni načrt, da bo otroku dal vsake zvrsti SL nekaj, predvsem, da bo rad bral in reševal različne naloge z jezikovnega področja.

3 Sklepi in smernice za oblikovanje učnika

1. Pouk književnosti in branje doma — družinsko branje in poslušanje

Dejstvo, da je odstotek otrok, ki doma poslušajo pravljice, visok (83 %), narekuje književni didaktiki posebno skrb za povezovanje šolskega in družinskega branja, npr. v načelih in postopkih t. im. družinskega branja. Ker rezultati kažejo, da je branje/poslušanje pravljic v družinskem krogu zelo pogosto, bo projektom za povezovanje šolskega in družinskega branja potrebno še posvečati strokovno pozornost. Družinsko branje bo potrebno vzpodbujati še posebej v zvezi z mladinsko poezijo, saj rezultati kažejo, da ima velika večina vprašanih otrok rada tako prozo kot poezijo. Pomena povezave šolskega in družinskega branja se zavedajo tudi učiteljice, saj jih je kar 95 % odgovorilo, da je sodelovanje s starši nujno. Za sestavo učnika je pomemben tudi podatek o pogostem poslušanju kaset — tudi o metodiki poslušanja kot posebni dejavnosti bo v učniku v

okviru didaktike mladinske književnosti še potrebno razmišljati in to očitno pomembno dejavnost smiselno umestiti ob branje, pisanje in govorjenje. Ob poslušanju se med dejavnostmi pojavlja tudi gledanje; rezultati kažejo, da otroci dramatiko na tej stopnji doživljajo predvsem v njeni gledališki izraznosti, torej kot uprizoritev besedila. Ob očitno pozitivnem vplivu na poznavanje dramskih besedil bo nova slovenska književna didaktika morala v svoje predmetno področje vključiti tudi sprejemanje gledališke/lutkovne predstave kot sredstva za razvijanje bralne kulture.

2. Učnik: izbor besedil za berilo, šolsko branje književnosti in algoritem obravnave besedila

Pomen šolskega branja in potrebnost berila kot zbirke najboljših mladinskih besedil dokazuje visoka frekvenca »šolskih« odlomkov, ki jih otroci navajajo kot znana besedila — od Finžgarjeve pravljice *Slamica, bobek in kamenček* do pesmi S. Makarovič in odlomkov iz dramskih besedil. Iz analize vprašalnikov se da sklepati, da uporaba berila odločilno vpliva na razvijanje bralne kulture in pridobivanje književnega znanja. Posreden dokaz za to trditev odraža tudi pregled vprašalnikov otrok, ki berila ne uporabljajo (29 otrok). Ta skupina je praviloma v vprašalniku navedla bistveno manj literarnih del (pogosto le po eno knjigo, ki jim je všeč), skromnejša so pojasnila na dopolnjevalna vprašanja.

Rezultati, ki odražajo interese otrok za plasti besedila (zgradba, perspektiva, besedilna stvarnost itd.), so pomembni za sestavo tistega dela didaktičnega instrumentarija, ki je povezan z vprašanji za razumevanje besedila. Te vzpodbude za branje bodo morale upoštevati interese otrok in njihovo bralno sposobnost razvijati tako, da jih bodo opozarjala na njim skrite plasti besedila (karakterizacija, jezik, elementi književnega prostora itd.). Tako poteka komunikacijski pouk književnosti, ki ga sprejemajo tudi učiteljice: pričakujejo predvsem vprašanja za razumevanje in odziv na besedilo, ne zdijo pa se jim primerni pretežno podatkovni pristopi k besedilu (pojmi in oznake). Tudi spoznanja o raznolikem interesu za literarne junake so pomembna za izbor besedil — ta naj bi ustrezala književnim interesom tako deklic kot dečkov, poznavanje tematskih interesov pa bo olajšalo tematsko razporeditev beril v reprezentativnih izborih (berilih, antologijah). Spoznanja o interesih, povezanih z literarno osebo, temo in perspektivo, so bistvena tudi za svetovanje ter za sestavljanje priporočilnih seznamov, za izbor najljubše knjige itd.; vse to šolsko branje književnost povezuje z delom knjižničarja in z družinskim branjem. Pomena književnih interesov se očitno zavedajo tudi učiteljice, ki pričakujejo, da bo berilo upoštevalo predvsem književne interese otrok. Posebno problematiko pa odpira ugotovitev, da se na tej stopnji že pojavlja pragmatično branje. Berila so po tradiciji zbirke leposlovnih besedil, književna vzgoja pa je sinonim za branje umetnostnega besedila. Besedila, namenjena pragmatičnemu branju, se torej pojavljajo v okviru neumetnostne rabe jezika (jezikovne vzgoje), predvsem pa kot čezučniške (kroskurikularne) vsebine, ki zadevajo tako slovenščino kot druge predmete. Zdi se, da bo najbolj smiselno tudi v bodoče vztrajati pri delitvi na literarnoestetsko in pragmatično branje, kar je eno od temeljnih izhodišč nove slovenske književne didaktike (prim. Kordigel, 1990, Saksida, 1994).

Berilo je hkrati tudi »najbližja knjiga«; to pomeni, da so izbrana besedila »pot« do knjižnice. Ob dejstvu, da sta med publikacijami, ki jih učiteljice uporabljajo ob potrjenem berilu, po uporabnosti na prvem mestu revija *Ciciban* in sestavki iz otroške in mladinske književnosti, je povezovanje s šolsko knjižnico pravzaprav neizogibno. Zdi se, da bo sodelovanje s knjižnicami potrebno še razvijati. Rezultati namreč kažejo, da je povezovanje šolskega branja in dejavnosti knjižnice sicer uveljavljeno, a še ne v zadoštni meri. »Idealna« šolska knjižnica naj bi bila po mnenju učiteljic predvsem prijetno urejena in strokovno vodena knjižnica, ki bi bila odprta vsak dan in bi omogočala čimveč informativnih pedagoških ur. Odgovori učiteljic na vprašanje, ali naj bi ob berilih ponujali tudi zgledne šolske interpretacije, so večinoma pritrdilni; kar dve tretjini vprašanih pričakuje prikaz pristopa k umetnostnemu besedilu, le da naj to ne bi bilo obvezno, pač pa zgolj ena od možnosti. Dobrodošel bo v okviru učnika tudi seznam del, ki se obravnavajo v šoli. Zastavlja se vprašanje, kako obsežen naj bo seznam in ali naj poleg kanonskih del (seznam le-teh nastaja z upoštevanjem književnih interesov, reprezentativnosti avtorja in zvrstno-vrstnih kriterijev) vključuje tudi priporočena besedila.

Sklep? Vse, ki se lotevajo prenove slovenščine, čaka še obilo študija, razmišljanja in pisanja, da bodo zmogli in znali približati književnost tistim, ki jim je namenjena, torej vsem malim in velikim otrokom.

Literatura

M. Kordigel (1990). Bralni razvoj, vrsta branja in tipologija bralcev. *Otrok in knjiga*, 29-30.

Norwegian (1987). Curriculum Guidelines for Compulsory education in Norway.

D. Rosandić (1993). Novi metodički obzori. Zagreb: Školske novine.

I. Saksida (1994). Izhodišča in modeli šolske interpretacije madinske književnosti. Trzin: Different.

Igor Saksida

UDK 372.880.163.6:377.882:373.32(497.4)

SUMMARY

LITERARY INTERESTS OF CHILDREN AND DIDACTIC MATERIALS
USED IN THE SECOND GRADE OF ELEMENTARY SCHOOL

The article publishes and comments upon results collected on the basis of a questionnaire trying to determine the literary interests of children and the structure of didactic materials. Woman school-teachers and pupils of both sexes responded well to it: the researchers working on the project received 19 questionnaires with the answers of woman school-teachers and 238 questionnaires with the answers of pupils of both sexes, relating to their literary interests. The answers show that many children listen to the narration of fairy-tales at home (83 %) — they are often listened to or read in the family circle. Parents read fairy-tales more often to boys than to girls, which holds true also of poetry. The results point to the fact that there are no differences in popularity between poetry and prose. Among prose texts in this regard stand out fairy-tale texts. To the question about the most popular ones, boys and girls answer with *Rdeča kapica* and *Sneguljčica*; the girls single out more often *Trnuljčica* and *Pepelka*, the boys, however, *Pekarna Mišmaš* and *Peter Pan*. The emergence of the texts belonging to trivial literature shows that the children have already outgrown the period of classic fairy-tales. Among the structural elements that attract the children, girls mention a suspenseful story, the boys a happy ending, fairy-tale heroes and humour. An interest for texts about animals is visible also in fairy-tales with both groups, as well as an interest for entering the imaginary world of a fairy-tale. The most popular heroes of the girls are *Peter Pan* and *Sneguljčica*, whereas the boys find the most interesting the fairy-tales *Peter Pan* and *Robin Hood*. The girls feel closer to *Sneguljčica*, *Pepelka* and *Pika Nogavička*, the boys to *Aladin*. Among interests connected with the subject-matter the children are mostly

interested in stories about animals, which appear also as the most frequently chosen heroes of poems, followed by children figures and Nature. Children like humorous poems (humor is more important to boys than to girls), as to the subject-matter poems about animals are again the most popular ones. Among dramatic texts *Žogica MarogicalNogica* is the most popular one. The data about the most popular books are telling, too: classic fairy-tales are still on the list, but this phase is already in decline, which is shown by the high level of popularity of the collection *Pet prijatelj*. The boys like popular scientific books best. Questionnaires, filled in by the school-teachers, are related to the teaching means in literature teaching. The answers show that the teachers mostly use the prescribed reader, which they find as a suitable collection of texts and thus an indispensable part of literary education; in it especially the magazine *Ciciban* and the extracts from juvenile literature. The reader should take into consideration especially the literary interests of children and the accompanying didactic elements should contain especially questions for understanding the texts and exercises for a creative remodelling of the text. School-teachers find useful also indications for the discussion of texts from the reader and a list of works that have to be dealt with in school. In developing the reading culture, school-teachers feel that a collaboration with parents is necessary. They also find the role of the school library extremely important. Data obtained with the analysis of the answers of children and school-teachers shall prove as a useful tool in forming the kernel of school texts to be studied. This is an important part of the renovation of the first three-year period as regards the subject-matter.